

POSTANOWIENIE

Dnia 25 stycznia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

SSA Monika Koba

w sprawie z wniosku T. M. i J. M.

przy uczestnictwie Skarbu Państwa - Starosty N.,

Miasta i Gminy P., T. K.,

E. P., J. P. i W. P.

o zasiedzenie nieruchomości,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 25 stycznia 2013 r.,

skargi kasacyjnej uczestników T. K., E. P., J. P. i W. P.

od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 10 listopada 2011 r.,

1) uchyla zaskarżone postanowienie co do zawartego w punkcie 1 (pierwszym) oddalenia apelacji uczestników T. K., E. P., J. P. i W. P. od postanowienia Sądu Rejonowego w M. z dnia 17 maja 2011 r. uwzględniającego wniosek o stwierdzenie zasiedzenia własności nieruchomości o powierzchni 0,11 ha oznaczonej numerem działki 363/4, a także co do zawartego w punkcie 2 (drugim) rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego pomiędzy wymienionymi uczestnikami i

wnioskodawcami i w tym zakresie przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego,

2) odrzuca skargę kasacyjną w pozostałej części.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 17 maja 2011 r. Sąd Rejonowy w M. uwzględniając wniosek T. M. i J. M. stwierdził, że nabyli oni z dniem 1 października 2005 r. na prawach wspólności ustawowej własność nieruchomości położonej w W., składającej się z działek oznaczonych numerami ewidencyjnym 357/13 o powierzchni 0,06 ha, 375/15 o powierzchni 0,05 ha oraz działki oznaczonej numerem ewidencyjnym 363/4 o powierzchni 0,11 ha. Dwie pierwsze działki wchodziły w skład większej nieruchomości stanowiącej własność Miasta i Gminy P. dla której była prowadzona księga wieczysta nr KW [...]. Właścicielem działki oznaczonej numerem ewidencyjnym 363/4 jest Skarb Państwa a T. K., W.P., E. P. i J. P. przysługuje w równych częściach prawa wieczystego użytkowania tego gruntu wydzielonego z większej nieruchomości o powierzchni 1,99 ha oznaczonej numerem ewidencyjnym działki 363/1, dla której prowadzona jest księga wieczysta nr [...].

Jak ustalił Sąd Rejonowy, T. M. oraz J. M. pozostający od 1961 r. w związku małżeńskim zamieszkiwali w W. Od 1966 r. użytkują przedmiotowe działki, które nieformalną umową przekazali im rodzice wnioskodawcy. Gdy w 1970 r. w W. miała miejsce powódź, to część działek objętych wnioskiem uległa zniszczeniu. Wnioskodawca naniesionymi kamieniami wypełnił doły powstałe na skutek powodzi a następnie nawiezionym miałem z ziemią wyrównał teren. Od tego czasu do chwili obecnej teren jest wykorzystywany jako pastwisko, na którym wypasane są krowy i zbierane jest siano. Graniczy on z należącą do wnioskodawców działką oznaczoną numerem ewidencyjnym 362/1. Pomiedzy tymi gruntami wnioskodawca postawił ogrodzenie, aby bydło nie przechodziło na tereny uprawowe. Po powodzi wnioskodawca wybudował także przepust biegnący przez fosę od drogi głównej do użytkowanych przez niego gruntów. W 1960 r. na działce stanowiącej własność Skarbu Państwa został wybudowany skład materiałów wybuchowych na potrzeby Zakładu Górniczego w W. Materiały do tego składu oraz do Zakładu Górniczego dowożono oraz przenoszono przez ten przepust a następnie drogą w stronę lasu.

Obecnie kamieniołom prowadzi firma Z. W 2004 r. skład materiałów wybuchowych został zamknięty, a wchodzący w jego skład budynek został rozebrany w 2011 r.

W tym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał, że wnioskodawcy wykazali, iż oni oraz ich poprzednicy prawni byli samoistnymi posiadaczami przedmiotowych części gruntów okresie od lat czterdziestych. Ze względu na treść art. 177 k.c. do 1 października 1990 r. posiadanie to nie mogło prowadzić do zasiedzenia własności nieruchomości należących do Skarbu Państwa. Dlatego zgodnie z art. 9 i 10 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy - kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321 – dalej jako ust.zm.k.c.), Sąd uznał, że zasiedzenie mogło nastąpić z dniem 1 października 2005 r.

Sąd Okręgowy oddalił apelacje, zarówno uczestnika Miasta i Gminy P. jak i T. K., E. P., J. P. i W. P. - użytkowników wieczystych działki nr 363/4. Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne oraz wnioski prawne Sądu Rejonowego. Poddany ocenie materiał dowodowy potwierdza wersję wnioskodawców o samoistnym charakterze posiadania przedmiotowych działek przez rodziców wnioskodawcy od co najmniej 1948 r. oraz kontynuowanie tego posiadania od przez wnioskodawców. Jak podkreślił Sąd Okręgowy, niewątpliwie takie czynności jak sadzenie jarzyn, ziemniaków czy po 1970 r. wykaszanie trawy i wypas bydła były aktami samoistnego posiadania. Takie zachowanie wnioskodawców dało wyraz otoczeniu, iż gruntem tym zajmują się jak własnym. Samoistne posiadanie, które jest przesłanką prowadzącą do nabycia nieruchomości w drodze zasiedzenia przejawia się wykonywaniem aktów władania charakterystycznych tylko dla właściciela. Nie wystarcza sama wola władania terenem jak właściciel. Musi ona być uzewnętrzniona przez podejmowanie czynności faktycznych. Zdaniem Sądu, tak, w dostrzegalny dla osób trzecich, zachowywali wnioskodawcy w odniesieniu do przedmiotowej nieruchomości.

Skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego wnieśli wymienieni użytkownicy wieczystych. Zaskarżyli w całości postanowienie Sąd Okręgowego podnosząc naruszenie przepisów w postępowania tj. art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c. przez niewskazanie dowodów na których podstawie Sąd oparł swoje

ustalenia, że wnioskodawcy samodzielnie, nieprzerwanie i w sposób niezależny od innych podmiotów posiadali sporną nieruchomość a uczestnicy nie korzystali z tej nieruchomości do transportu materiałów wybuchowych ze składu tych materiałów.

Do naruszenia tego samego art. 328 § 2 k.p.c. tym razem związku w zw. z art. 382 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c. przez brak rzetelnego ustosunkowania się do zarzutów podniesionych w ich apelacji oraz brak oparcia orzeczenia na całości materiału dowodowego zebranego w pierwszej instancji. Ponadto według uczestników Sąd drugiej instancji naruszył przepisy prawa materialnego tj. art. 336 k.c., art. 172 k.c., art. 176 § 1 w związku z art. 10 ust.zm.k.c. wymienionej ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. Powołując się na te podstawy wnoszący skargę kasacyjną domagali się uchylecia zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

I. Z treści skargi kasacyjnej wynika, że uczestnicy, którym przysługuje prawo wieczystego użytkowania nieruchomości, w której skład wchodzi jedynie działka oznaczona numerem ewidencyjnym 363/4, zaskarżyli w całości postanowienie Sądu drugiej instancji. Nie można wobec tego pominąć, że zaskarżone postanowienie odnosiło się do dwóch różnych nieruchomości, przy czym działki oznaczone numerami ewidencyjnymi 357/13 oraz 357/15 stanowiły własność Gminy P. Działka oznaczona numerem ewidencyjnym 363/4 stanowiła własność Skarbu Państwa i wchodziła wcześniej w skład większej nieruchomości oznaczonej numerem ewidencyjny działki 363/1. W tych okolicznościach istotna stała się kwestia dopuszczalności skargi kasacyjnej uczestników, będących jedynie współużytkownikami wieczystymi działki stanowiącej własność skarbu państwa, w odniesieniu do stwierdzonego w pierwszej instancji zasiedzenia własności innych działek należących do uczestnika Gminy P.

Zważyć trzeba, że zaskarżenie orzeczenia sądowego w postępowaniu cywilnym nie jest dowolne i nie zostało pozostawione swobodnemu uznaniu stron procesu jak również uczestników postępowania nieprocesowego. Istotne znaczenie w tym zakresie ma istnienie interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia, przy czym w nauce prawa procesowego nie ma zgodności co do tego, czy istnienie

interesu prawnego stanowi przesłankę dopuszczalności, czy też zasadności zaskarżenia. W pierwszym przypadku brak interesu prawnego w zaskarżeniu uzasadnia odrzucenie środka zaskarżenia, w drugim stanowi podstawę do oddalenia środka odwoławczego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przeważa stanowisko, które podziela Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną uczestników, według którego interes prawny stanowi przesłankę dopuszczalności środka zaskarżenia (zob. orzeczenia Sądu Najwyższego: z dnia 13 marca 1936 r., III C 1030/35, OSN 1937, z. 11, poz. 11; z dnia 25 marca 1949 r., WaC 302/48, OSN 1950, nr 1, poz. 5; z dnia 11 sierpnia 1950 r., Ł.C. 990/50, PiP 1951, nr 2, s. 360; postanowienie z dnia 8 kwietnia 1997 r., I CKN 57/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 166; wyrok z dnia 20 listopada 2003 r., III CKN 606/00, niepubl.; uchwałę z dnia 25 czerwca 2009 r., III CZP 36/09, OSNC 2010, nr 2, poz. 24; postanowienie z dnia 14 października 2010 r., III CZ 39/10, niepubl. ale zob. też odmienne stanowisko wyrażone w uchwale z dnia 16 grudnia 1971 r., III CZP 79/71, OSNCP 1972, nr 6, poz. 101; postanowieniach z dnia 27 maja 1997 r., I CKN 88/96, OSNC 1997, nr 12, poz. 198 oraz z dnia 15 kwietnia 1999 r., I CKN 1098/97, niepubl.). Trafnie podniósł Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wymienionego postanowienia z dnia 8 kwietnia 1997 r., że zasada *gravaminis* w postępowaniu nieprocesowym doznaje pewnych ograniczeń ze względu na rządzącą tym postępowaniem zasadę oficjalności i w zasadzie niepodzielny charakter postanowień rozstrzygających istotę sprawy (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2006 r., I CK 329/05, niepubl.). Jednak w przedmiotowej sprawie ze względu na treść zaskarżonego postanowienia oraz podmiot wnoszący skargę kasacyjną zasada ta ma pełne zastosowanie.

Jak przyjmuje się w piśmiennictwie interes prawny występuje wtedy, gdy po stronie skarżącego ma miejsce utrata jakiegokolwiek korzyści prawnej. Utrata ta może przejawiać się w zwiększeniu obowiązków w sferze prawnej skarżącego, jak i w zmniejszeniu jego uprawnień. Zważyć wobec tego trzeba, iż żądanie wniosku i samo postanowienie Sądu pierwszej instancji dotyczyło stwierdzenia zasiedzenia prawa własności różnych nieruchomości, mających urządzone różne księgi wieczyste. Uczestnictwo w toczącym się postępowaniu

Skarbu Państwa, Miasta i Gminy P. oraz osób fizycznych łączyło się z zainteresowaniem tych podmiotów wynikiem postępowania w odniesieniu do konkretnych nieruchomości. Oznacza to, że kwestionowanie całości postanowienia Sądu drugiej instancji przez uczestników, którym przysługuje prawo wieczystego użytkowania gruntu objętego jedynie wydzieloną geodezyjnie działką nr 363/4, jest niedopuszczalne w zakresie innych nieruchomości należących do Miasta i Gminy P. ze względu na brak po ich stronie interesu prawnego w zaskarżeniu orzeczenia w tej części (zob. też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2006 r., III CK 371/05, niepubl.). Na ocenę tę nie ma wpływu to, że objęte wnioskiem o zasiedzenie działki należące do Miasta i Gminy P. graniczą z gruntami pozostającymi w użytkowaniu wieczystym uczestników wnoszących skargę kasacyjną albowiem cały czas są to odrębne nieruchomości należące do różnych podmiotów.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. odrzucił jako niedopuszczalną skargę kasacyjną uczestników skierowaną do oddalenia ich apelacji od postanowienia uwzględniającego wniosek o zasiedzenie własności nieruchomości należących do Miasta i Gminy P.

II. Przystępując do oceny pozostałej części skargi kasacyjnej należy podnieść, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego uchybienie przez sąd drugiej instancji treści art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez sporządzenie uzasadnienia nie odpowiadającego wymaganiom, jakie stawia wymieniony przepis, może wyjątkowo wypełniać podstawę kasacyjną przewidzianą w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. Ma to miejsce wówczas, gdy skutek uchybienia wymaganiom określającym zasady motywowania orzeczeń nie poddaje się ono kontroli kasacyjnej, w szczególności gdy uzasadnienie nie ma wszystkich koniecznych elementów, bądź zawiera takie braki, które ją uniemożliwiają (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999, Nr 4, poz. 83, z dnia 26 listopada 1999 r., III CKN 460/98, OSNC 2000, Nr 5, poz. 100, z dnia 9 marca 2006 r., I CSK 147/05, nie publ., z dnia 16 stycznia 2006 r., V CK 405/04, nie publ., z dnia 4 stycznia 2007 r., V CSK 364/06, nie publ., z dnia 21 marca 2007 r., I CSK 458/06, niepubl.; z dnia 5 września 2012 r., IV CSK 76/12, niepubl.; z dnia 4 października 2012 r., I CSK 632/11, niepubl.).

Wbrew twierdzeniom skarżących w pisemnych motywach zaskarżonego postanowienia Sąd drugiej instancji wskazał dowody, na których się oparł, a którym odmówił wiary. Uzasadnienie zaskarżonego postanowienia w tym zakresie zawiera niezbędne elementy konstrukcyjne z art. 328 § 2 k.p.c. a przedstawione motywy i argumenty pozwalają prześledzić i ocenić stanowisko Sądu drugiej instancji. Należy natomiast zgodzić z zarzutem wnoszących skargę uczestników, że Sąd drugiej instancji, w ramach obowiązku wyjaśnienia podstawy prawnej postanowienia uznając, że wnioskodawcy byli samoistnymi posiadaczami całej nieruchomości objętej wnioskiem nie wyjaśnił dlaczego ustalone sposoby korzystania przez wnioskodawców z nieruchomości polegające na wykaszaniu trawy i wypasie bydła mogły być uznane za akty posiadania samoistnego, charakteryzujące się samodzielnością i niezależnością zwłaszcza, że korzystanie w ten sposób z nieruchomości mogło nie kolidować z dotychczasowym korzystaniem z nieruchomości przez użytkowników wieczystych.

Nie zasługuje na uwzględnienie oparty jedynie na treści art. 378 § 1 k.p.c. zarzut braku rzetelnego ustosunkowania się do zarzutów podniesionych w apelacji, który został podniesiony ogólnie bez wskazania konkretnych uchybień Sądu drugiej instancji. Odnosząc się do związanego z treścią art. 378 § 1 zarzutu naruszenia art. 281 k.p.c. trzeba wskazać, że złożenie przez biegłego przyrzeczenia dopiero po złożeniu opinii na piśmie, ale przed zakończeniem czynności biegłego w danej sprawie, nie dyskwalifikuje złożonej opinii, chyba że po akcie przyrzeczenia biegły odstąpi od zawartych w niej wniosków (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 września 2010 r., sygn. akt V CSK 29/10 Mon. Pr. 2011 r., nr 22, s. 1223 - 1226). Poza tym kwestionowanie prawidłowości opinii biegłego nie stanowi podstawy do jego wyłączenia, a w tym zakresie istotne są jedynie przyczyny, z jakich można żądać wyłączenia sędziego.

Słusznie natomiast podnosi się w skardze kasacyjnej niewywiązanie się z obowiązków nałożonych na sąd odwoławczy w art. 382 k.p.c. gdyż przy orzekaniu nie uwzględnił w pełni materiału dowodowego. Dotyczy to danych z ewidencji gruntów uwidocznionych na mapach i wyrysach geodezyjnych, informacji dotyczących opłacania podatków, danych z oględzin nieruchomości

uwidoczonych na mapie sporządzonej przez biegłego geodetę. Całkowite pominięcie wskazanych okoliczności, a zarazem niedostateczne ustalenia usprawiedliwiający zastosowanie przepisów prawa materialnego pozwalają na obecnym etapie postępowania uznać za uzasadniony kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego tj. art. 172 i 336 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie. O prawidłowym zastosowaniu prawa materialnego i przepisów postępowania można mówić dopiero wtedy, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania zaskarżonego orzeczenia pozwalają na ocenę takiego zastosowania.

W związku z zarzutami dotyczącymi błędnego zastosowania art. 172 i 336 k.c. wykładni art. 172 k.c. trzeba podnieść, że samoistne posiadanie polega na faktycznym wykonywaniu tych uprawnień, które składają się na treść prawa własności. Dla istnienia samoistnego posiadania konieczne jest faktyczne władanie rzeczą, czyli dostrzegalny fakt wykonywania fizycznego władztwa (*corpus*), oraz czynnik psychiczny w postaci zamiaru władania rzeczą dla siebie (*cum animo rem sibi habendi*). Posiadacz zależny natomiast włada rzeczą w zakresie innego prawa niż własność, dlatego czynnik woli (*animus*) stanowi kryterium, które pozwala odróżnić posiadanie samoistne od posiadania zależnego. Ocena charakteru posiadania wiąże się z okolicznościami faktycznymi danej sprawy, z nich bowiem wynika czy posiadacz wykonywał czynności faktyczne wskazujące na samodzielny, rzeczywisty, niezależny od woli innej osoby stan władztwa i czy jego dyspozycje swą treścią odpowiadały dyspozycjom właściciela (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1991 r., III CZP 108/91, OSNC 1992, nr 4, poz. 48, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 października 1996 r., III CKU 8/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 38 i z dnia 14 października 1999 r., I CKN 154/98, nie publ., wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2000 r., IV CKN 103/00, nie publ., postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2001 r., II CKN 901/00, nie publ., z dnia 8 lutego 2002 r., II CKN 1186/99, nie publ., z dnia 18 września 2003 r., I CK 74/02, nie publ., z dnia 13 stycznia 2004 r., V CK 131/03, nie publ., z dnia 29 września 2004 r., II CK 550/03, nie publ., z dnia 5 września 2008 r., I CSK 54/08, nie publ., z dnia 8 października 2008 r., V CSK 146/08, nie publ. oraz uchwałę Pełnego Składu Izby Cywilnej z dnia 26 października 2007 r., III CZP 30/07, OSNC 2008, nr 5, poz. 43).

Skoro o charakterze posiadania decydują okoliczności faktyczne danej sprawy, to trzeba zgodzić się z wywodami skarżących, że przy ocenie charakteru wykonywanego przez wnioskodawców władztwa powinien zostać uwzględniony także sposób korzystania z nieruchomości przez jej właściciela zwłaszcza, że grunt objęty wnioskiem o zasiedzenie prawa własności był w od wielu lat w użytkowaniu wieczystym innych osób. Wpływa to na relacje pomiędzy właścicielem nieruchomości oddanej w użytkowanie wieczyste a użytkownikami wieczystymi oraz osobami trzecimi, a te okoliczności powinny być przedmiotem oceny sądu.

Nie ma racji skarżący podnosząc zarzut naruszenia art. 176 § 1 k.c. w zw. z art. 10 ust.zm.k.c. Do dnia 1 października 1990 r. niemożliwe było nabycie w drodze zasiedzenia nieruchomości Skarbu Państwa ze względu na treść art. 177 k.c. Przepis ten został uchylony ustawą z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny. Od tej daty zasiedzenie nieruchomości państwowej podlega ogólnym regułom, z tym, że według art. 1 tej ustawy zasiedzenie nieruchomości, które nabycie tą metodą było wyłączone, biegnie od dnia wejścia w życie ustawy, czyli od 1 października 1990 r., jednakże termin ten ulega skróceniu o czas, w którym powyższy stan istniał przed wejściem w życie ustawy lecz nie więcej niż połowę. Ja trafnie podniósł Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 10 lipca 2009 r., II CSK 69/09, OSP 2011, Nr 4, poz. 45) oznacza to, że posiadacz w złej wierze może zaliczyć najwyżej 15 lat, a więc tylko okres posiadania od dnia 1 października 1975 r. Zatem, mając na względzie termin jako przesłankę zasiedzenia bez znaczenia jest jak długo przed dniem 1 października 1975 r. wnioskodawca był samoistnym posiadaczem przedmiotowej nieruchomości. W związku z tym trzeba mieć na względzie, że według dotychczasowych ustaleń wnioskodawcy posiadają przedmiotową nieruchomość od 1970 r. a zatem zbędne są rozważania dotyczące możliwości zaliczenia posiadania nieruchomości przez ich poprzedników.

Niemniej jednak wymaga podkreślenia, że art. 10 ust.zm.k.c. nie wyklucza zastosowania art. 176 § 1 k.c., do okresu posiadania po wejściu przepisów wyłączających zasiedzenie nieruchomości państwowych (poza już wymienionym postanowieniem Sądu najwyższego z dnia 10 lipca 2009 r. zob. postanowienie z dnia 29 czerwca 2012 r., I CSK 614/11, niepubl.). Z tą oceną nie koliduje

przyjęty przez Sąd Najwyższy na podstawie art. 10 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321) w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 31 stycznia 2002 r. (sygn. akt III CZP 72/01, OSNC 2002 nr 9, poz. 107, zob. też postanowienie z dnia 28 września 2006 r., II CK 3/06, niepubl.) pogląd, że okresu posiadania przed wejściem w życie przepisów wyłączających zasiedzenie nieruchomości państwowych nie dolicza się do okresu, o który skraca się termin zasiedzenia nieruchomości państwowej, ani nie uwzględnia przy ustalaniu czasu posiadania niezbędnego do zasiedzenia takiej nieruchomości.

Z tych względów rozpoznając skargę kasacyjną w granicach podniesionych przez uczestników podstaw (art. 398¹³ § 12 k.p.c.), Sąd Najwyższy orzekł jak wyżej w punkcie pierwszym na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.